

BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA CLUB ALPÍ CATALA

SUMARI: *La cresta del Diable*, per JOAQUIM TOLDRÀ I ESTEVA.—*Óssos al Pallars Sobirà*, per RD. F. I G.—*A la memòria de Ciriac Bonet i Escarrer*, per F. BLASI I VALLESPINO-SA.—*El cor de la Garrotxa*, per JOAQUIM DANÈS I TORRES.—*L'obra cinematogràfica*

del CENTRE, per DOMÈNEC GIMÈNEZ.—*Artistes de tendència francesa a Catalunya en la segona meitat del segle XVIII*, per CÉSAR MARTINELL.—*Els retaules gòtics de la catedral de Barcelona*, per P. CASADES I GRAMATXES.—*Crònica.* - *Bibliografia.* - *Noticiari*

La cresta del Diable

Segona travessia Sud-Nord

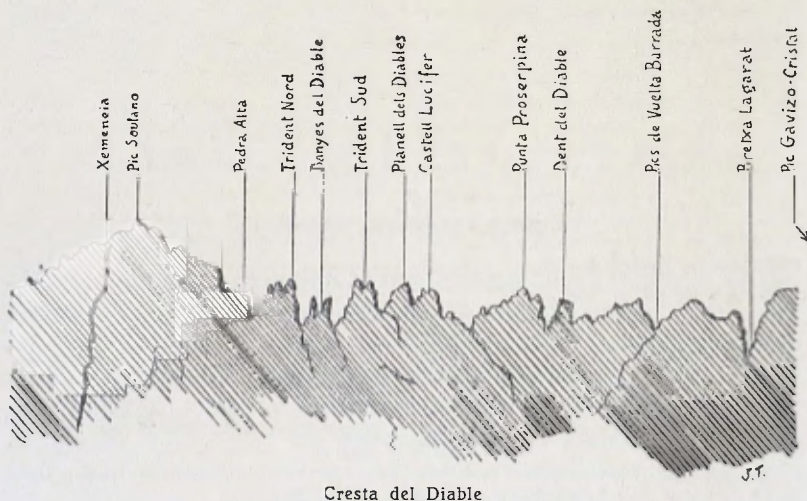
Tot aquell que hagi ascensionat el Balaitous o qualsevol dels cims veïns a aquesta gran muntanya, haurà dedicat forçosament uns minuts a la contemplació de la formidable cresteria que, des del Gavizo Cristal, en grandiosa cavalcada de sentinelles, com la qualificà G. Cadier, es llança vers el pic Soulano, i segueix després fins al mateix cim del Marmuré per l'aresta de Costerillou, força menys dentellada i airosa que la seva germana la qual, més afortunada, gaudeix d'un prestigi únic al Pireneu.

En efecte, durant llargs anys la cresta del Diable fou considerada un problema insoluble, mentre que al seu entorn, al llarg de Costerillou i a les cinc arestes del Balaitous, se succeïen les vies noves sota l'empremta d'una jove generació, àvida de sensacions de dia en dia més recercades. Finalment, a l'estiu de 1927, la cresta del Diable fou també vençuda. Jean Arlaud i el malaguanyat Pierre Abbadie anaren del Soulano al Cristal, i n'efectuaren la primera travessia Nord-Sud, la qual ha estat repetida solament dues vegades, l'any 1931 per Le Breton, Ollivier i Sanchette, i el 1933 per Angel Tresaco i Teógenes Díaz, del «Peñalara», de Madrid. La travessia Sud-Nord, pel contrari, solament havia estat feta una vegada, el 13 de juliol de 1931, per Henri Hanne, Henri Lamathe, H. Le Breton i Jean Senmartin (1). Posteriorment, sols tinc conei-

(1) Vegeu *La Montagne*, novembre de 1933.

xement de dos intents, ambdós durant l'estiu del 1932. L'un, efectuat per dues cordades franceses, fracassà prop de la Punta Proserpina, per accident del «leader», i l'altre, del qual fórem protagonistes els amics Agràs, Semir i el que sotascriu, es veié malmès abans d'iniciar-lo degut a una intempestiva nevada dalt del Gavizo, i persistí el mal temps durant llargs dies.

El dia 20 de juliol d'enguany, sortíem amb els amics Joan Cardona, Francesc Homedes i Jaume Tiana del Refugi Piedrafita a l'hora matinerana de les 4 h. 45 m., carregats els sacs amb les

provisions indispensables, material d'escalada i els sacs de ploma, en previsió d'un projectat «vivac» al Soullano, car pensàvem «fer» a l'endemà el Costerillou. La realitat esmenà un xic el projecte.

Lliscant excessivament pels vessants herbats, car per estalviar pes havíem deixat les feixugues botes ferrades al refugi, guanyàrem lentament alçària, i a les 6 h. 30 m. arribàrem dalt el Gavizo Cristal, on dedicàrem una hora a descans i pisolabis, sense treure els ulls de la nostra formidable adversària, il·luminada fantasiosament pel sol del matí.

A les 7 h. 30 m. ens encordàrem de dos en dos, única combinació lògica essent quatre de colla, i començàrem el descens de cantant-nos un xic vers el vessant E. Als pocs minuts trobàrem una inclinada canal, de preses inestables, que ens deixà en una petita balconada. Mentre l'altra cordada instal·lava un rappel de 8

metres, efectuàrem amb l'Homedes un interessantíssim pas de flanc d'uns 15 m. en sentit horitzontal, finit el qual, i per una fàcil canal, arribàrem a la bretxa Lagarat, on el vent furiós que imperava aquell dia, s'esmunyia amb força impressionant.

Deixàrem la gelera de les Clottes als nostres peus i, procurant no perdre altura, efectuàrem la travessia dels pics de Vuelta Barrada, pel seu vessant E., i per un seguit de fàcils passants de flanc a través d'unes grans llastres de pedra blanquinosa. La travessia d'aquests pics per la Cresta no s'imposa donada la seva facilitat, que solament constituiria una pèrdua de temps.

A les 8 h. 50 m. ens aturàrem a recer del vent per menjar una mica. A unes desenes de metres sota nostre passaren rabents una dotzena d'izards que, sortint de les profunditats de la bretxa Lagarat es llançaren vers les Clottes per anar a apagar llur set en un petit estanyol. A les 9 h. 25 m. reprenguérem la marxa, i seguidament ens trobàrem amb el primer obstacle seriós de la cresta, amb el qual es pot considerar que aquesta comença.

Teníem davant l'allisada paret S. de la Dent del Diable (Canine), esquivada quan la primera travessia Sud-Nord. No férem pas igual nosaltres, i prèvia assegurança, em vaig adherir a un ressalt pel qual vaig guanyar 6 metres, i aleshores em vaig trobar amb la perfecta llisor d'un petit mur d'uns 15 metres d'alt. Vaig desistir d'aquesta via, que solament em semblà factible amb l'ajut de pitons, la qual cosa demanaria massa temps. En plena paret E. s'inicia una insignificant cornisa, complicada amb un xic de balma a la part superior, pas que en la travessia efectuada pels francesos jutjaren poc prudent intentar. Ens semblà, però, l'única via factible en aquesta paret S. de la Dent, verge encara. Em vaig embastar materialment a la roca, per a seguir la cornisa; les preses de mans eren escasses, però d'excellent qualitat. Primera mostra de la magnífica classe de granit que predomina, cas insòlit als Pireneus, en aquesta cresta. Als 15 metres de cornisa em calgué guanyar dos metres delicadíssims per cavalcar una aresta, on se'm reuní el company. Damunt els nostres caps fugí la paret cap al cim de l'agulla. Un curt estudi, i per la mateixa aresta emprenguérem una ràpida grimpada que ens portà a una curta xemeneia i, per ella dalt el doble cim de la Dent, format per blocs perillosament movibles. Mentre se'ns reuní l'altra cordada, ajuntàrem les nostres a les dues úniques targes existents sota un ínfim pedró, corresponents a la primera i segona escalada de l'agulla per la paret Nord. La nostra és la primera per la paret SE.

En descendir la Dent per la paret N. ens trobarem amb un tallant llis, amb propensió de balma, que salvarem amb un rappel magnífic de 15 metres. Escalarem seguidament a tota cresta la Punta Proserpina, l'aresta de la qual és ornada de munió de granítics sentinelles, que solament demanen un xic d'atenció, car a banda i banda l'abisme és impressionant. Segueix el Castell Llucifer, força dentellat també, però que, com l'agulla anterior, sols presenta mitjana dificultat. A remarcar, però, un bellíssim pas de cornisa, d'una vintena de metres de llargària, obert en el flanc allisat de la paret E., al peu d'unes grans flames de pedra. Sense la meravellosa qualitat de la roca aquest pas fóra impossible, tan mínima és la cornisa i tan inexistent les preses per a les mans. L'escalada no ofereix per ara dificultats excepcionals, però és d'un atractiu difícil d'igualar i causa una forta sensació en trobar-nos en ple regne de granit, en tota la seva salvatge fantasia.

Dalt el Castell Llucifer menjarem un xic, i seguidament repren- guérem la «feina». Una gran placa inclinada damunt Vuelta Bar- rada i ratllada de dalt a baix per una estreta fisura on cal enquistar un peu i una mà, fineix per una tallada aresta per on, cama ací cama allà, s'assoleix l'accidentat cim d'una altra gran dalla incli- nada vers el Nord i anomenada Planell dels Diables, per on des- cendirem amb compte, i comprovant que fineix en un violent res- salt. Emprarem un pitó de ferro, falcat dins una esquerdada de la roca, i ens llançarem a un altre rappel de 12 metres, completament a plom.

Estàvem a la bretxa del Trident Sud, el qual aixecava damunt nostre la seva aparença inexpugnable. Cal cercar-li el punt feble, i per això vaig emprendre un pas de flanc vers l'O. d'uns quants metres, fins a veure damunt meu una xemeneia vertical, caracterit- zada per la presència d'un gros bloc en dubtós equilibri, no gaire tranquilitzador.

Em calgué «ramonar» (1) o treballar de ferm per guanyar la xe- meneia, i en un indret particularment llis i en balma, em vaig sentir empès excessivament vers el buit, la qual cosa m'obligà a una contracció forçadíssima, aprofitant l'adherència de la roba. La

(1) Aquest mot l'he vist emprat molt sovint pels francesos, sota dues formes, «a la manière des ramonneurs» o bé «ramonnage», i segons he pogut esbrinar consisteix en el fet d'escalar xemeneies de parets allisades i amb poques preses, a base del conegut sistema de contraccions amb el cos, recolzant l'esquena en una paret i els peus o genolls en l'altra, o bé amb les cames i els braços oberts guanyar alçària a base de la distensió i extensió consecutives del cos. Però com que no tinc la plena seguretat de petjar terreny ferm en aquesta qüestió, prefereixo no sentar càtedra d'expert i substitueixo la paraula.

CRESTA DEL DIABLE

Cl. J. Toldrà

PLANELL DELS DIABLES. VESSANT S.

Cl. J. Tiana

DESCENS DEL TRIDENT N.

Obs. J. Toldrà

AGULLES DELS TRIDENTS, DES DE LA PARET N.E. DEL SOLLAUD

cresta del Trident Sud, punt culminant de la cresteria del Diabre, és curta, però fortament accidentada, i fineix en una espadridora fugida de grans dalles llises vers la bretxa de la Banyana Sud.

Utilitzarem una baga de corda entorn d'una gran roca penjada vers la bretxa, i en un rappel d'uns 6 metres arribarem a una estranya roca plana on amb penes i treballs s'assegueren els meus tres companys, els quals em foragitaren m'obligaren a un precari falcament dins l'inici d'una xemeneia que queda tallada. Sense poder gairebé moure'ns haguérem d'instalar un nou rappel d'uns 16 metres, la posa del qual ens féu perdre molt de temps. El descens fou alternat entre la xemeneia i la seva balma inferior. Vaig arribar al final i per tal de facilitar la maniobra als companys, vaig emprendre amb grans precaucions, car no anava encordat, una travessia de flanc fins a assolir la bretxa. Allí, en previsió que el descens implicaria feina, em vaig asseure de cara al cercle de Piedrafita, i em vaig submergir en una feliç somnolença.

Uns tres quarts d'hora havien transcorregut quan ens tornarem a encordar. Les Banyes hagueren d'ésser esquivades en atenció a estar massa avançada la tarda per dedicar-nos a fantasies agradables, però innecessàries. Apuntem, però, que els dos curiosos monolits deuen constituir una escalada deliciosa, però de poca dificultat vista la qualitat de la roca, si bé podria afegir-se un número de gran atracció, el pas a la «tirolea» d'una banya a l'altra.

En ple vessant Oest descendirem una canal terrosa, i tallant les parets trobarem una altra canal que ens menà a la bretxa, entre la banya i el Trident Nord.

Sabíem que en el Trident Nord teníem el més formidable adversari de tota la cresta i no ens calgué sinó contemplar el repelent aspecte de la seva paret Sud per a confirmar aquesta referència. Entre parèntesis faré constar que, pel que respecta a dificultat, la cosa havia variat molt des del principi de l'escalada i feia unes hores que ens vèiem empesos a una acrobàcia de la més alta qualitat, efectuada en un dels marcs més esplèndids que el Pireneu pugui oferir als alpinistes.

Guanyarem una quinzena de metres per uns blocs recolzats en la gran dalla de perfecte llisor que caracteritza aquest Trident, i se'ns presentà damunt nostre una balma en tota l'accepció de la paraula. El més llarg de la colla, l'amic Cardona, s'esforçà inútilment a arribar a l'inici d'una espècie de canal, únic pas que deixava alguna esperança en la folla fugida de verticals que ens envoltava. No atenyé, però, el seu objectiu, i es decidí a es-

tampir el seu cos a la roca, mentre l'Homedes s'enfilà damunt la seva esquena, en «curta-escala» de difícil execució, i arribà just al caire de la canal. Uns segons de dubte i es decidí a abandonar el seu suport, però la contracció fou violentíssima i els peus grataren desesperadament la roca cercant preses inexistents, que substituïrem amb les nostres mans. Finalment, per mitjà d'un restabliment enèrgic, s'insinuà a la canal i desaparegué del nostre camp de visió. Seguïrem amb fort interès el reptar lentíssim de la corda, que parlava prou clarament de la dificultat que el nostre amic trobava, la qual cosa es veié delatada també pels seus esbufecs.

Finalment, la seva veu joiosa ens saludà des del cim del Trident, ensems que ens llançava la corda que el vent, infatigable, s'empenyia a projectar vers el formidable buit de la paret Est. L'atrapàrem, a la fi, i a força de braços salvàrem la balma que ens dominava. Ens trobàrem aleshores al lloc més aeri que sigui donat imaginar i ens sentírem commoguts per la mascla bellesa d'aquells penya-segats. Salvàrem el sentinella immediat i, per un cap de rappel, no indispensable, el descendírem pel vessant contrari. Érem ja a les 6 i mitja, i com sigui que el tros que ens mancava apareixia formidable férem «assemblea general» per tal de decidir la conveniència de fer «vivac» o exposar-nos a haver de fer a les fosques la resta de la cresta. Ho supeditàrem al fet de trobar un lloc adient, que aviat descobrí en Cardona en uns providencials blocs despresos vers la paret Est, uns 10 metres més avall de la bretxa on ens trobàvem. És un bon recer per a l'implacable vent que ve d'Espanya i la discussió fou poca. Hi baixàrem, i a la curta estona ens hi trobàrem instal·lats fent miracles en el reduït espai de dos metres quadrats, més o menys, i afermant algun bloc bellugadís amb massa tendència a emprendre volada per l'abisme que s'obre a uns centímetres sota els nostres peus. Després d'un interminable regateig respecte al lloc corresponent a cada u, ens dedicàrem a l'agradosa tasca de donar compte de bona part de les provisions que portàvem, remullades amb glops de te fred. Després fumàrem calladament, de cara a les muntanyes franceses per on anaven pujant les ombres de la nit. Ben aviat ens endinsàrem dins els confortables sacs de ploma, no sense lligar-nos en previsió d'un inesperat desplaçament a la nit. A poc a poc ens deixàrem guanyar per una agradable somnolença, que vanament intentà pertorbar en Tiana amb uns quants *iodlers* desesperats, i la plenitud de la fosca vespertina coincidí ja amb uns somnis ajudats

per l'immens silenci regnant, sols pertorbat pel remor d'aigua corrent que hi puja de les fondalades.

Contra totes les suposicions passàrem una nit esplèndida, de la qual servarem un record inoblidable, i durant la qual amb prou feines es desvetllà breus moments algun de nosaltres per a canviar un xic la forçada posició. El sol, en sortir darrera les muntanyes veïnes, ens brindà un meravellós espectacle en estendre davant els nostres ulls admirats l'esplèndida gamma de colors que sap donar a tot allò que acarona.

Fruïrem durant llarga estona de l'amable carícia del sol i no fou sense recança que a les 7 h. 30 m. abandonàvem aquell indret, testimoni del nostre millor «vivac» a l'alta muntanya.

Just arribats al fil de la cresta ens saludà l'endemoniat vent de consuetud que, segons hem vist, ens havia estat esperant durant tota la nit i ens renyava per la nostra tardança. Menyspreant-lo visiblement, ens dedicàrem a un seriós estudi de la gran fletxa de granit que teníem al bell davant, obstacle formidable, de flancs pulimentats, que els nostres únics antecessors havien salvat caçant-lo amb llaç. Essent les nostres facultats de «cow-boys» molt discutibles, preferírem cercar-li un punt vulnerable.

Aquelles es presentaren sota un aspecte molt poc esperançador en forma de canal-fisura d'uns 80° d'inclinació, penjada brutalment damunt la paret Oest. Amb una assegurança el més perfecta que permetia l'aeri lloc on ens trobàvem, l'Homedes s'animà a intentar el poc agradós afer. Amb un braç i una cama recolzats dins la fisura i la resta del cos cercant inútilment recolzar-se a l'allisada roca el nostre amic es veié obligat a imitar les erugues per anar guanyant altura, no sense desprendre a mitja canal una gran presa que donà un bonic salt d'uns centenars de metres. Procurant no seguir-la en tan interessant itinerari, l'Homedes, després d'una curta parada, seguí el seu aciençat treball fins arribar a coronar la maligna roca. El seguirem immediatament i com que a dalt no hi cabíem els quatre em vaig despenjar uns metres pel vessant Est, curt pas de flanc, i amb un salt damunt el buit m'arrapava a l'immediat sentinella, que em calgué cavalcar, i deixar al seu torn per emprendre el següent. La cresta del Trident Nord ens resultà la més àeria i dentellada de tota la cresta, i demana la màxima atenció per a salvar els grans blocs de què està composta.

Reunit el company, vaig deixar-li el meu lloc i com que disposàvem ambdós d'uns centímetres d'espai installàrem un cap de

rappel d'uns 10 metres que ens menà a uns grans blocs, vessant Est, i per allí a la bretxa de Pedra Alta (Pierre Levée).

Immediatament empenquèrem a tota cresta la grimpada vers Pedra Alta, el sentinella de la qual evitàrem per un balconet a l'E. Seguí després un gran tallant, veritable fulla de ganivet que ha de cavalcar-se amb una cama a França i una altra a Espanya, i que a més, forma forta pujada. Un pas de gran efecte, damunt els insondables abismes de les Clottes i Vuelta Barrada. Després, un descens per una fisura ens menà a unes cornises herboses que foren seguides en uns 60 metres, i ens trobàrem en plena paret NE. del pic Soulano. Des d'aquest indret podíem contemplar a pleret les agulles centrals de la cresta del Diable, que oferien un formidable aspecte, encastellades damunt les lluminoses verticalitats de la seva paret Est.

Triàrem a l'atzar una xemeneia força redreçada, però ben dotada de preses, no totes recomanables, que al cap d'uns 25 metres de pujada ens deixà als peus d'una gran dallà llisa immediata a la cresta. Per evitar-la empenquèrem un pas de flanc a través de les inclinades llastres que formaven la paret, aprofitant les escasses rugositats del granit. Salvats d'aquesta forma uns 40 metres, se'ns presentà encimbellada en un caos de grans penyalars la pedra en forma de fletxa que, situada damunt un petit pedró, assenyala el cim del Soulano. Unes gambades més i poguérem donar per finida una bellíssima escalada que ha de deixar en el nostre esperit el record d'unes hores inoblidables, passades en noble lluita amb la sobirana de les crestes pirenenques, aquesta cresta del Diable on, si bé no trobàrem les dificultats excepcionals que esperàvem, exceptuant quatre o cinc indrets, ens oferí prou resistència perquè en servéssim la convicció que és una de les comptades escalades de qualitat que pot oferir-nos la vella serralada pirenenca.

Juntàrem la nostra tarja a les set o vuit escasses que trobàrem en un ruïnós pot de llauna, entre les quals lamentàrem no trobar-ne cap de catalana, car el Soulano, fins i tot prescindint de les crestes veïnes, presenta prou atractius per totes les seves vies d'ascensió per a superar llargament en categoria a molts cims veïns la fama dels quals supera de molt llurs mèrits efectius. Per contra, hi trobàrem alguns noms prestigiosos, que llegirem amb veneració pel que signifiquen en la història del pireneisme. Com sigui que entre les targes en trobàrem una de Díaz i Tresaco, del «Peñalara», en la qual apareixia consignat «Venint del Balaitous», anomalia que concordava amb la que també havíem observat dalt

CIM DEL SOULANO

Ci. J. Tiana

ÓS MORT AL BOSC DE MONTALT

Ots. A. Pedrico

ÓS CADELL, MORT A LA MUNTANYA DE BOHABI

el Gavizo, en la corresponent tarja del qual diu «Venint del Balaitous i fent totes les agulles», creiem convenient desfer aquest malentès, degut segurament a una distracció soferta pels notables «peñalaros». En efecte, n'hi ha prou amb repassar el Butlletí de l'esmentada Societat, del mes de maig propassat, per comprovar que aquesta cordada féu en un dia la meitat de Costerillou i una part de la del Diable, i es veié obligada al descens després del Trident N. per manca de temps. Tornats a pujar l'endemà, anaren del Soulano al Cristal, portant a cap la tercera travessia Nord-Sud de la cresta del Diable, la qual cosa no és, certament, el mateix que fer les dues crestes en un sol dia, segons es desprèn de les targes alludides. És una errada sense excessiva importància, però que no està de més desfer.

Després de dormir una bella estona dalt el cim, emprenguérem el descens del pic a les 11 h. 30 m., tot lamentant que l'estat de les nostres espardenyas ens impedís emprar per a la baixada una vertiginosa canal que, des del mateix cim del Soulano, arriba fins a les neus de Vuelta Barrada, i que promet superar de molt la seva bessona xemeneia Carles-Eduard que ratlla la muralla Sud del Balaitous. Una malaguanyada «première» que deixem als nostres successors. Per contra, en efectuar el descens pel vessant francès del pic, trobarem una amoïnadora canalota de pedres les quals desconeixien en absolut el significat del mot «estabilitat», i que ens deixà penjats damunt un ferotge penya-segat. Remuntàrem novament i encertàrem una nova canal no massa millor que l'anterior, però que salvàrem el trencat final de la qual amb 25 metres de rappel que ens deixà a la rimaia de la gelera de les Clottes. Una interminable baixada vers la vall i travessia de biaix vers el coll de la Peira San Martín, i arribàrem a Campo Plano, i a les 17 h. 30 m. entràvem de bell nou al Refugi Piedrafita.

No voldria finir aquestes ratlles sense fer constar una vegada més la meua admiració per aquesta filigrana d'agulles ferament redreçades que formen la cresta del Diable, on el veritable muntanyenc troba sobrades ocasions d'utilitzar plenament la seva tècnica, i la travessia de la qual, en qualsevol dels dos sentits que es faci, es desenvolupa a través d'una aresta d'empenta «gréponesca» i sobre una roca de rara excel·lència que té la virtut d'infiltrar-vos amb el seu sol contacte aquella perfecta seguretat amb un mateix, que és el secret de les més belles escalades. Per tal d'efectuar aquesta cursa en un sol dia és de recomanar, si es tracta de no esquivar cap agulla, la cordada de dos que permet una marxa rà-

pida i segura amb la qual hom pot perfectament fixar el temps en unes 8 hores. D'ésser més, i desconéixer el terreny, és molt fàcil haver d'improvitzar, com nosaltres, un «vivac» fora de programa, que si bé resultà en aquest cas un atractiu més, degut a la benivolença del temps, no és sempre recomanable.

JOAQUIM TOLDRÀ I ESTEVA

Óssos al Pallars Sobirà

Els qui anem i transitem per muntanya, els qui admirem i ens sedueix la naturalesa en totes les seves múltiples manifestacions, ens és sumament difícil poder fer un lleuger estudi de segons quina mena de fauna per la raó primordial que no la veiem durant el transcurs dels nostres itineraris. Amb tot, avui ens atrevim a escriure aquestes ratlles respecte els óssos pirenenics, gràcies al tema que ens ofereixen unes caceres recents.

De l'ós, a muntanya, n'haviem sentit parlar més d'una vegada, però, com hem dit anteriorment, mai no ens hem creuat amb aquestes feres que, de primer antuvi, sembla que són més adequades dels països nòrdics que no pas dels meridionals com el nostre. Parlar dels óssos de Catalunya, vist de lluny, realment fa estrany, però no ho serà tant, quan s'hagin esvaït tots aquells dubtes que hi podien haver, puix queda demostrat que, almenys al Pallars Sobirà, n'hi ha alguns.

Per les dades verídiques que nosaltres hem pogut recollir directament, enguany a la vall de la Noguera de Cardós, han tingut lloc dos fets de caça dels quals han resultat morts un parell d'aquests animals; l'un, era un cadell i l'altre, un bonic exemplar de la seva espècie. El primer fou mort per un xicot de 18 anys, en Francesc Ticó i Marquès, el mes d'abril i d'un sol tret de balins, a la muntanya de Bohabi. La mort del segon ha estat, com veurem, la que ha donat motius de vius comentaris per la manera com va ésser caçat. Podem dir que per anar a empaitar aquests animals es requereixen totes les bones qualitats d'un bon caçaire de caça major, com són: disposar d'un bon armament, tenir una punteria segura i, sobretot, posseir molta sang freda.

El carrabiner Manuel Martín i Márquez, va sortir de bon matí de

Tabescan, el 19 de juliol, en direcció al frondós bosc de Montalt, en les proximitats de la muntanya anomenada Sarredo. En ple bosc i quan el silenci era més pregon, va sentir un cert soroll, que no era altra cosa que les dentellades que dos formidables óssos estaven donant al cadàver d'un cavall estimbat uns dies abans. L'home, en veure aquella original escena, baixà cautelosament pel barranc fins a la conca on estaven les feres, les quals s'adonaren tot seguit de l'intrús que les anava a molestar, i es posaren a la defensiva ensems que li tancaven l'únic pas de fugida, que era per on havia entrat. Un ós se li posà al davant, i l'altre, amb un instint admirable, se li posà al darrera; ambdós, amb moviments agressius. Vist el perill en què es trobava el caçador, engaltà ràpidament l'escopeta contra l'ós que tenia al davant, al qual tocà i ferí mortalment. Però el que estava al darrera, en sentir els bramuls del seu company, s'aixecà i avançà ràpidament vers l'agressor. Aquest, sense perdre la serenitat, es tombà amb llestesa i, per assegurar-se el tret, ja que només li quedava un cartutxo, deixà que s'apropés la fera. En veure que el caçador l'esperava apuntant-lo, malgrat arribar a una distància de tres metres i estar dret a punt de llançar-se-li al damunt, la fera dubtà i passaren uns segons en què ambdós restaren immòbils, cara, cara. L'home, com que disposava d'un sol tret, pensava que si l'errava o el feria lleument, li tocava lluitar cos a cos, amb probabilitats de sucumbir, puix no hi havia temps material per a carregar novament l'escopeta. Els bramuls de l'ós moribund, feren que l'altre es decidís a retrocedir a recules uns metres mirant, però, fit a fit el qui encara, amb serenor, l'apuntava. La victòria fou de l'home; va tenir temps de carregar l'arma, però abans la fera, fent uns bots formidables, s'internà al bosc i desaparegué.

L'altre ós era mort i estava abraçat a un vern. El seu pes era de 150 quilos, la qual cosa indica la corpulència de la fera.

Pel que ens conta el senyor Martínez, veiem amb aquest fet, com es reproduïx al natural una d'aquelles escenes cinematogràfiques de caceres arriscades, que molt sovint veiem, com una cosa inversemblant. No creïem que l'ós pireneic arribés a menjar carn morta i pogués arribar a tenir tan mals instints quan l'home el sorprèn. Més aviat creïem que s'alimentava d'arrels i fruits i que no volia saber res amb els racionals, a no ésser que se'l ferís o acorralés. Quan menja carn es veu que és terrible i si no es va ben armat, cal deixar-lo tranquil.

A la memòria de Ciriac Bonet i Escarrer

AMB aquestes senzilles notes, tenim el sentiment d'assabentar els nostres socis de la mort d'un company exemplar, protector de l'excursionisme i fervent català.

Traspassà un dels dies del mes de juliol prop passat. Malgrat fer més de vint-i-cinc anys que era soci del CENTRE, seran molts els que ignoren l'estimació que el finat sentia envers l'obra de l'excursionisme. L'excessiva modèstia l'allunyava de la popularitat, i, de vegades, era exigent a conservar l'incognit. Li plaïa de passar desapercebut.

El que escriu aquestes ratlles coneixia l'amic Bonet de feia molts anys. La dèria catalanista de la joventut d'antany ens havia ajuntat a les files del Centre Català, aleshores instal·lat al carrer de la Tapineria, molt ple d'entusiasme, buit de mitjans econòmics i escàs de socis. En aquest ambient de catalanitat anà forjant-se l'ideal d'en Bonet; auster i convençut, agressiu davant dels renegats, planyívol a través dels inconsults i amarat d'abnegació per al desplegament de la cultura catalana.

Aquests són els aspectes més interessants i característics de la joventut del nostre necrologiat, amb la possessió dels quals lluità amb èxit per tal de formar una família, i de conquerir una posició econòmica folgada, que li permeté ésser generós a profit de les manifestacions adreçades a l'enaltiment de la nostra espiritualitat estatal. Es dedicà, amb preferència, a protegir les obres culturals, publicacions catalanes, homes de lletres... Arran d'aquesta mort potser algú recordi certes esplendideses poc correspostes, i algunes entitats enyoraran l'ajut material, concedit al marge de preferències personals interessades i allunyat de tota mena d'envaniment. Hom recorda l'admiració d'un mestre d'escola d'un poblet català, que tots els anys rebia donatius de llibres per a premiar els alumnes, i encara és ignorat el nom del donant.

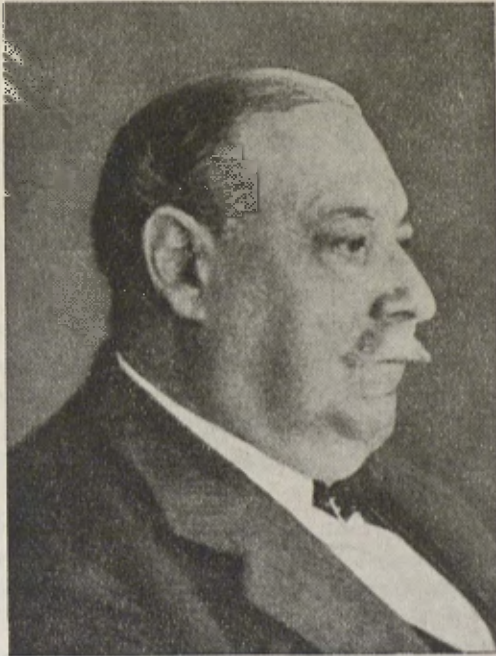
El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA ha rebut també els fa-

vors de la munificència de l'honorable patrici, la mort del qual lamentem en aquest moment; rebuts sota la reserva de la publicitat i a través de l'entusiasme per a l'obra de l'excursionisme.

En Ciriac Bonet i Escarrer era nat a Picamoixons, poblet pertanyent al municipi de Valls i situat a les voreres del riu Francolí. Com a fill del Camp de Tarragona, l'estimava amb tot el cor, i també estimava les muntanyes que l'envolten. Li plaïa de contemplar-lo sovint i adreçar-hi l'excursionisme. Per això hi cercà la llosana balconera més avinent, on plantà un escaient refugi, des del qual els excursionistes tinguessin l'avinentesa de guaitar el Camp tarragoní sense cap nosa, aquest camp considerat, tanmateix, com un dels millors tresors que tenim a Catalunya.

En el punt culminant de les Serres de Prades, frec a frec del miler de metres, fou aixecat el Xalet de les Airasses, a despeses del nostre necrologiat, i cedit generosament a perpetuïtat al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, sota el prec immediat de restar ignorat el nom del donant per un llarg interval de temps.

Les muntanyes de Prades eren poc freqüentades pels excursionistes, tal vegada perquè estaven allunyades de les nostres generacions, avesades a les comoditats. Una carretera s'hi enfila actualment, en el trajecte de la qual l'excursionista rep l'inici de la meravellosa perspectiva del Camp, i la sensació de trobar-se en les altituds de la muntanya; perquè aquí també hi ha avencs i xaragalls, masoveries i afraus i llogarrets enlairats. D'aquí dalt es-

Ciriac Bonet i Escarrer †

tant es contempla l'antiquíssima ciutat de Tarragona, esgraonada en un tossal d'arran de les aigües de la Mediterrània, d'aquesta mar tan estimada de l'amic Bonet i Escarrer, en la munificència, patriotisme i entusiasme del qual recolza gairebé tota l'obra d'urbanització i engrandiment de Salou.

I no acaba aquí l'entusiasme del malaguanyat amic per les muntanyes i plans tarragonins. Durant molt de temps covà en el seu esperit la idea d'aixecar un altre xalet-refugi a profit dels excursionistes que recorreguessin aquesta comarca. Sota el pes d'una malaltia que l'havia de dur a la sepultura, en Bonet realitzà el seu intent, i féu construir un confortable edifici a l'indret més enlairat de Ciurana, amb el propòsit de cedir-lo al CENTRE.

Aquest modest, però útil casal, està enllestit. Alguns socis ja l'han utilitzat i n'han fet elogis, tant per la seva construcció com per la situació. Per a traspassar-lo legalment a la nostra entitat només mancava la vènia de la malaltia del propietari, l'entusiasme del qual havia projectat de fer-hi una excursió colectiva per tal d'esdevenir més solemne la inauguració.

Malauradament, la mort ha privat de realitzar aquest acte a profit de l'excursionisme. En Bonet hauria disfrutat de debò, davant la perspectiva de la festa que això representava. Prou recordem el convit insistent d'acompanyar-lo a Ciurana, fet amb tota la força de la seva paraula càlida, i a través d'un esperit amarat de cordialitat.

Ciurana, és un poblet mig caigut, certament. Però, Ciurana té unna situació de les més pintoresques de Catalunya. Està emplaçat a 640 metres d'altitud, en un estrep avançat endins de la vall del Priorat.

En les Soledats de Ciurana, plenes d'història i de llegendes, on finí la dominació alarb a Catalunya, en aquest recó simbòlic en què la nostra terra renasqué a una vida de llibertat, un home optimista, amant de Catalunya, fixà per darrera vegada el seu esperit catalaníssim, i la seva mà generosa volgué protegir un altre cop l'excursionisme, disposat com sempre a treballar pel millorament de la Pàtria.

Reposi en pau aquest home exemplar, entusiasta consoci, en Ciriac Bonet i Escarrer. Retem-li fervorosament el nostre millor record.

El cor de la Garrotxa

La cova dels Ermitons i la cova del Bisbe

AQUELLS que tinguin l'ardida intenció de conèixer l'entranya de la terra garrotxina i la seva intimitat físico-geogràfica, no tenen més remei que recórrer els feréstecs indrets - tan paradoxalment ignorats i oblidats d'una gran majoria d'olotins - del Mont Major, el bosc del Quer, el Mont Petit, el Bestracà, Talaixà, Sant Aniol d'Aguges i Sadernes.

Heus-en ací un minúscul tast, d'aquestes excursions magnífiques, el record de les quals us desperta a cada moment les ganes de tornar-les a emprendre, cada vegada amb més delit que mai. Anirem, només, fins a la cova del Bisbe, on hem de treballar, en recerca de restes prehistòriques, i, pel camí, caldrà així mateix veure la cova dels Ermitons, un altre indret soterrani relativament planer i fàcil per entrenar-se al gust de l'espeleologia pràctica.

D'Olot a Montagut, en vint minuts d'automòbil, i d'ací a Sadernes en una hora i mitja, a cavall o a peu, seguint el camí de l'engorjat de Sant Aniol, és una excursió magnífica per als amants de les coses fortes i que sotraquegin l'esperit: hom es troba davant del contrast impensat d'una ègloga que s'esmuny, en arribar al pont de Llierca, per donar pas franc a una dantesca visió de caires vius i d'escenografia; amb aigua cristallina, que s'escorre entre els roquissers, i bosc que s'enfila vertical amunt; i amb abismes de vertigen i amb muntanyes altes, que gairebé es toquen les unes a les altres, i es besen i es donen les mans.

Passat Sadernes i l'immediat molí d'en Galceran, amb menys de quinze minuts s'arriba al Castell-sa-Espasa, en l'aresta que separa les dues riberes confluents, la que ve d'Escales i la de Sant Aniol. Del castell no en resten sinó unes misèrrimes ruïnes, dalt el mur natural de l'esquerra de l'engorjat per on va i passa el camí de Sant Aniol. Des d'ací, i de poc més enllà, tothom s'atura a contemplar a l'altre costat de la ribera, damunt el bosc espès arrapat al tarteral, l'enorme cinglera en la qual, en un relleix mig imperceptible, gairebé dalt de tot de l'abisme, s'obre, com un gran portal tallat en la roca viva, la fantàstica entrada de la cova del Bisbe.

Qui hi vulgui anar haurà d'enfilar-se amb seny pel caire de

serrat de més enllà del rampant emboscat que baixa arran del cingle, després de passar dos pontarrons relativament pròxims que travessen el riu, i a un tirat de pedra del segon pont, en un tarteral nu, fins al qual ja hem deixat força enrera el cingle de la cova; ací és on cal trobar un corriol, perdedor, que puja gairebé pel caire, fins a sota d'una altra cinglera més petita que barra el pas, on, mentre el camí de la cova del Bisbe recula més cap al clot i ja en direcció a la cova, a l'esquerra us queda un altre pas perdedor que, al caire mateix, amb quatre gambades us porta just a la boca de la cova dels Ermitons, la qual hom no veu fins que ja s'hi troba.

De totes maneres cal cercar-la i trobar-la, la cova dels Ermitons, perquè és indiscutiblement molt interessant. Tindrà uns setanta metres de fondària i el sòl està una mica desnivellat sempre en amunt, amb fang humit i relliscós, pel freqüent gotejar del sostre; passareu gairebé dret pertot arreu, tot el més ajocant una mica el cap en alguns pocs punts baixos; és fosca i de cap manera podreu prescindir del llum. Les formacions d'estalactites i estalagmites són magnífiques; cap al final de la cova s'ha arribat a formar una columna completa, que parteix el pas en dues meitats.

Deixada la cova dels Ermitons, us cal tornar al corriol primer, que ara s'enfila, puja amunt i passa pel cim del cingle on ja hàviu vist la gran portalada de la cova del Bisbe; el camí és una mica millor; passa pel cim del cingle i pel cim de la cova, com si reculéssiu, per baixar entremig d'una gran clapissa, que ja haureu vist abans precedint la cinglera, i on caldrà trobar el camí perdedor i el portalló que us mení just a la mica de relleix que forma l'únic accés possible a la cova. L'haureu voltada gairebé per complet; passareu, primer, per sota, us enfilareu més enllà, tornareu per damunt i baixareu més ençà, per entrar-hi ara planerament.

Ja hi sou. En total, des de la ribera, mitja horeta llarga, potser tres quarts, si no heu pujat massa de pressa. El cor s'eixampla; heu patit prou; la manca de camins ben fressats, la por de l'esllavissada, el vertigen de l'altura, el cansament, la set, la por de perdre-us i de no trobar-hi, tot us ha donat prou una estona llarga de sofriments i d'inquietuds. Però, la compensació és magnífica: us plau d'ésser ací dalt, us hi trobeu bé, us hi sentiu segur. Com menys arriba ací el soroll de la barreja humana i l'agror de la terra baixa, més us sentiu un heroi, situat per damunt de tot: un intrèpid *grimpador*, un espeleòleg, un devot de la prehistòria, un enamorat de la naturalesa nua, un enamorat de la tradició.

Hom diu que la cova fou recés d'un bisbe, en temps dels sar-

PORTALADA DE LA COVA DELS ERMITONS

LA FANTÀSTICA PORTALADA
DE LA COVA DEL BISBE

CINGLERA EN LA QUAL ES TROBA
LA COVA DEL BISBE

Cls. Josep Danés

DEL FILM «FOLKLORE» (XIQUETS DE VALLS) D'AGUSTÍ FABRA

DEL FILM «FESTA MAJOR», D'EUSEBI FERRÉ

raïns; i dalt el portal us mostren una mena d'estaca on diu que la campana voltava i escampava la veu per l'engorjat; i que des del Castell-sa-Espasa, d'unes barraques i coves dels cristians d'aquelles afraus i d'un convent de monges, el record del qual s'ha emportat el temps, tothom oïa ací la santa missa, devotament, de casa estant, a l'ombra i a l'empar de la feresa del terreny. El cert és que ací mateix, a Sant Aniol d'Aguges, seguint el pergami més vell de la diplomàtica casolana, hom troba l'abat Racimir, l'any 872, rebent de Carles *calb* la donació piadosa, que encara encapçala l'història de la nostra reconquesta, circumstància que fa prou pensar en la possibilitat dels contactes entre el que ara solament és una tradició, i pot haver estat una autèntica història dels temps remots de la invasió sarraïna.

Darrerament (octubre de 1933 i juliol d'enguany), hem estat ací dues vegades, amb el germà i amb el fill gran; el germà, arquitecte, té una extraordinària afició per tota mena d'investigacions d'arqueologia i de prehistòria; el fill, ja ha heretat una bona

dosí d'afició a l'excursionisme. Totes dues vegades hem jugat amb una relativa bona sort. Hem treballat, però, amb tota la devoció imaginable; hem cavat fonament, i amb personal i material adients per fer bona feina: una capa de cendres, una altra de fang de balma, alguna crosta estalagmítica, més cendres i més fang, un tros d'os, un altre i un altre, un bocí d'ansat de terra cuïta, un altre, més i més.

Hem ensopegat, potser, els bons punts per una excavació fructuosa; no hauran tingut tanta sort els que, ençà i enllà, a l'entrada sobretot, també han remogut poc o molt la terra, cercant els rastres de les remotes generacions. A la cova del Bisbe, som gairebé a la meitat dels cinquanta-sis metres de fondària recta; amb prou feines arriba la claror de l'entrada, tot i ésser el sòl prou relativament planer per portar fins al cap d'allà poca o molta claror de la portalada; som en un punt que forma com una segona placeta, damunt de la qual la volta de pedra viva forma també una segona cúpula, d'uns quinze metres d'alçària.

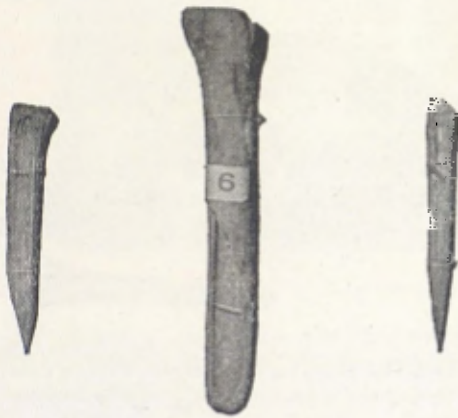

C1. Josep Danés

Restes neolítiques i eneolítiques de la Cova del Bisbe. Terrissa feta a mà, i un punxó d'os, procedent d'una exploració i excavació recent

De tot el piló de restes recollides a la cova del Bisbe, la primera vegada, podem triar-ne allò que arqueològicament més ens interessa: un os treballat i polit i diversos fragments de terrissa prehistòrica; hem refet gairebé tot un ansat, de fons arrodonit i sense empremtes tornejades, cremat del foc directe i classificable entre els propis de les races indígenes primíceres; prop dels fragments hi havia l'os, eburni, net i esmolat expressarment pel cap diafissari, convertit en una eina incipient magnífica.

Fem les parts, amb el germà; l'os laborat serà un excellent *pendant* al costat de les destrals neolítiques i la de bronze de la nostra col·lecció particular, recollida tota de diversos indrets de la comarca olotina.

Ol. Joaquim Danés

Tres punxons d'os polit, el més prim procedeix de la Cova dels Ermitons i els altres dos de la Cova del Bisbe, trobats en dues exploracions diferents

La segona vegada, a més de diversos fragments de terrissa, hem recollit dos punxons més, d'os polit, un a cada cova: el de la dels Ermitons, sembla com una agulla per a enfilar brins d'herba, que cusin les pells de la indumentària; el de la cova del Bisbe, és com un punxó d'obrir traus, o per als al-

tres destins corrents d'aquesta mena d'eines.

Tots tres punxons d'os, d'aquest sol indret, són tota una execució prehistòrica. Són una altra prova fefaent del pas de l'home primitiu, fent habitació seva d'aquests estatges de portalades fantàstiques, d'aquestes balmes que algun corrent d'aigua anà socavant, per simple erosió, en la roca viva, en el llunyà geogènic que, lentament, aixecava muntanyes, tallava espadats, desnivellava els plans, canviava el curs dels rius i empenyia les aigües de la mar, tot fent brotar la bastitud paradoxalment humil i exuberant de la nostra Catalunya.

Encara, en tornar cap al tard de l'excursió, pot repetir-se la coincidència de sortir-vos l'atractiu inesperat i agradable de la nostra primera vegada. Semblà una sorpresa una mica providencial:

a posta per a completar el record del troglodita, vivint a les caver-
nes, dedicat a la cacera.

Rostos avall, el gos donà un encaç, i el pobre conill pujà tot
dret pel nostre camí. Ens vàrem topar. Li allarguem l'escopeta; el
tret no surt, perquè, prudentment, tot el dia l'havíem portada en el
punt de *safe*. Tant se val!

No recordem bé les consideracions d'aquest final de facècia, tan
adiant amb el freqüent ridícul de la cinegètica del gremi dels metges;
però és molt possible que, com l'altre caçador de l'anècdota, també
l'acabéssim amb aquella expressió tan conformista com ingènua:

—Se m'ha escapat! Però, no hi fa res: l'any que ve, quan torni,
serà molt més gros i més gras!

Per bé que - ai, las! - enguany, en plena veda, també hem ha-
gut de deixar l'animaló, encara, per una altra vegada.

DR. JOAQUIM DANÈS I TORRES

Olot VII 1934.

L'obra cinematogràfica del «Centre»

FORA de les petites notes de la Crònica de cada número del But-
lletí, poques vegades s'ha parlat extensament en aquestes pà-
gines de l'obra cinematogràfica del CENTRE. La darrera, pel juliol de
1933, a propòsit del II Concurs Català de Cinema Amateur, fou una
breu rescensió del signant d'aquesta. Fa més d'un any. I no obstant,
quants esdeveniments no han passat durant el transcurs d'aquests
mesos! Quant de camí i quanta alçària aconseguida! No pas ca-
mins i alçades muntanyencs, naturalment. I potser és per això, per-
què no són muntanyencs que no els hem ressenyat amb més fre-
qüència. I és que fa un no sé què de veure, entremig d'interessants
articles i assajos sobre arqueologia, folklore, llegendes o excur-
sions, un article sobre cinema... Sobta de trobar entre gràvats de
capitells, poblets ruïnoses, arbres centenaris i carenes punxegu-
des, sempre bells i interessants, un gravat representant un cineista
amb la càmera als dits, davant d'un grup d'artistes improvisats,
rodant una escena d'un film... És el mateix contrast que ofereix el
contemplar el feix lluminós del projector en esclafar-se damunt el
llenç tivant, tot creant un espurneig suggestiu d'imatges vives, no-
ves i atrevides sovint, i, després, enlluernats encara, mirar a l'en-

torn les parets de la Sala d'Actes del CENTRE que han acollit l'espectacle cobertes de records del passat i de retrats de catalans il·lustres que, com el d'Alí-Bey, han fet d'espectadors forçats...

Però també, en aquest contrast, quin encís, quin alicient per a nosaltres que hem contribuït a fer-lo possible!... És l'encís i l'atractiu de l'infant que ha fet una entremaliadura, però com que ha fet gràcia i demostra que és espaviladet, els pares li diuen que la repeteixi en obsequi a les visites... Per això si avui tornem a parlar de cinema ho fem per a glossar aquesta gran entremaliadura del petit de la casa. I com que ho fem amb tota l'alegria de l'infant que ha guanyat a l'escola uns bells diplomes que certifiquen la seva bona conducta durant el curs, voldríem fer encomanadís a tot el CENTRE aquest orgull legítim que sentim per l'actuació de la Secció de Cinema.

El Tercer Concurs Català de Cinema Amateur

Parlar de l'èxit del Tercer Concurs Català de Cinema Amateur és repetir tot el ja dit del Segon. I segurament serà el mateix que es dirà dels successius. El començar i recomençar constant dels que no troben el camí perquè no el cerquen sincerament, contrasta d'una manera encoratjadora amb la continuïtat dreturera que és la síntesi de tota l'actuació independent de la Secció de Cinema. S'ha celebrat el Tercer Concurs com s'hauria pogut celebrar el vintè. D'una manera natural i ordenada, tal com es fan les coses sòlides i durables. Després de les sessions dels segons i quarts dijous de cada mes, sempre interessants en múltiples aspectes, foren inaugurades, enmig d'una expectació justificada, les sessions del fall del Concurs. Dir que la sala del CENTRE fou petita durant les nous sessions que calgueren per a projectar tots els films presentats és dir una cosa vella des del primer Concurs. Aquestes nou sessions demostren que la concurrència de films fou nodrida. I la llista dels films premiats diu que el percentatge de films de qualitat ha estat superior als anteriors. La major concurrència de films d'excursionisme i de viatges és una de les característiques de tots els concursos de tot el món. És comprensible. Però la qualitat d'alguns dels premiats, completament reeixits, demostra l'utilitat d'aquests films que posen de manifest i valoren d'una manera intel·ligent l'espectacle de la naturalesa i l'art dels homes. En aquest aspecte, el paisatge i les coses de Catalunya han estat copats en alguns films d'una manera admirable. Per això volem re-

marcar ací el recull folklòric presentat per Agustí Fabra, de Terrassa, al qual cal encoratjar d'una manera decidida per la seva continuació. Molts films d'ara passaran segurament a l'oblit mentre els reculls vius com els d'en Fabra guanyaran cada dia de valor.

La participació força nodrida dels films estrangers han donat, també, un gran relleu al concurs. Aquest fet, que sols es reproduïx en concursos de reconeguda serietat ens diu la importància que va prenent el concurs del CENTRE a l'estranger. Han vingut films d'Anglaterra, Hongria, França i Àustria. Per l'interès que ha tingut per a molts companys del CENTRE ens plau de remarcar, entre els films estrangers, el magnífic estudi sobre la tècnica de les escalades pel glaç «Ascensió al Grossglockner», de Paul Magaziner, de Budapest.

Totes les modalitats han tingut una brillant representació. Des dels arguments i documentals, passant pels científics i els d'imatges, fins als de color i de dibuixos animats, de tot i bo s'ha presentat. Citar títols fóra reproduir la llista dels premiats. No obstant, la selecció projectada en les dues sessions públiques del Cinema Kursaal, brillant tancament del Concurs, donarà una idea, incompleta naturalment, dels films més destacats. Es projectaren «León», del nostre consoci madrileny Daniel Jorro; «Folklore», d'Agustí Fabra; «Diaris» de Joan Salvans; «Coktail Amateur», de Josep M.ª Galceran; «Esclat», de Francesc Gibert; «Aquesta nit no surto», de Francesca Trián de Prats; «Festa Major», d'Eusebi Ferré; «L'auca del senyor Canons», de Salvador Mestres; «Ascensió al Grossglockner, de Paul Magaziner; «Nord d'Itàlia» i «Memmortigo», de Delmir de Caralt, i «Reflexos», de Domènec Giménez. D'aquestes sessions públiques cal assenyalar la col·laboració de la Secció d'Esports de Muntanya la qual contribuï a l'èxit de la segona amb un magnífic recital de cançons muntanyenques, dirigides pel mestre López, i que han après durant la primera temporada en què han practicat aquesta innovació.

Hem de repetir el de sempre, doncs, com a resum del què ha estat el Tercer Concurs Català de Cinema Amateur: Un èxit en tots conceptes. Un èxit més a afegir a la llarga llista dels que han creat el prestigi del CENTRE.

El Centre a l'estranger

Si una tasca digna de lloar porta a terme la Secció, aquesta és la seva actuació de cara al món. Actuació que ja comença de fruitar. El nostre cinema amateur té ja amics i admiradors a tot arreu

i el nom de Catalunya és dit amb estima a molts països. Dèiem en el nostre article anterior com als Estats Units i a Holanda els nostres films havien estat valorats - films precisament sobre recon característics de Catalunya - i ara hem de dir com ho han estat a París en el transcurs del III Concurs Internacional del Millor Film d'Amateurs 1933, on tots els films que hi prengueren part en representació de la nostra terra - i de tota la Península - foren films dels nostres socis. La impressió produïda per aquests films - «Motserrat», «Abelles», «Ritmes d'un dia», «Riu Avall» i «Rapsòdia Cívica» - fou immillorable. Allí els nostres delegats forjaren l'oportunitat de celebrar el Quart Concurs Internacional a Barcelona, tot i que de dret corresponia celebrar-lo al Japó com a nació guanyadora, amb un èxit que, sincerament, no esperàvem. El CENTRE ha estat encarregat de l'organització del Quart Concurs Internacional, la importància del qual queda demostrada en dir que hi prenen part una vintena de nacions. És com una mena de campionat mundial. La prova de simpatia i de confiança dels cineistes de tot el món envers el CENTRE ens honora i ens obliga a posar a prova tot l'entusiasme en la tasca perquè els delegats i els amics de tots els països que es reuneixin a Barcelona tinguin Catalunya per a prou digna i mereixedora de l'honor que ens han conferit.

Una altra prova de la simpatia que l'obra cineïsta del CENTRE gaudeix a l'estranger, són els nomenaments de Membres Honoraris de l'«Institute of Amateurs Cinematographers», de Londres, i de l'«Amator Mozgófenyképezők Egyesülete», de Budapest, honor que cal estimar per la importància de les entitats d'on vénen. Del mateix Institut anglès hem rebut l'encàrrec de trametre-li, per a la seva cinemateca, i al seu compte, tres dels millors films del nostre Concurs. És encoratjadora aquesta valoració moral que ens ve de fora i contrasta amb la passivitat dels qui d'una manera oficial podrien prestar tot l'ajut que mereix el nostre cinema amateur.

A darrera hora ens assabentem que en la Primera Exposició de Films Experimentals celebrada a Venècia, Catalunya ha obtingut el primer lloc del certamen. I l'ha guanyat amb el film premiat al concurs del CENTRE, «Festa Major», Eusebi Ferré, membre de la Junta Directiva de la Secció de Cinema. Han estat també distingits els films «Abelles» de Joan Prats, també de la Secció, i «Laie-Barcino» d'Eusebi Ferré. La modalitat estricta que ha tingut aquesta exposició ha fet que hagin estat eliminats tots aquells films que per llurs aspectes argumentals o purament artístics s'hi havien presentat erròniament. Així han estat eliminats

tots els films francesos i alguns dels nostres. Malgrat, però, aquesta limitació, no ens cal altra prova per afirmar d'una manera rotunda que el moviment cineista català té ja una qualitat i categoria de primer pla. Quina millor satisfacció que la constatació d'aquest fet emocionant poden tenir els que han contribuït a la creació i al millorament de tot aquest moviment cineista català? Un cas de vanitat i d'ambició morbosa no entela per a res la nostra joia. Ben al contrari, l'actuació desinteressada de la Secció de Cinema queda més enrobustida i més pura.

La Revista «Cinema Amateur»

Sens dubte que una de les causes que més han contribuït a l'engrandiment i a la millora del nostre cinema amateur és la revista que edita la Secció. *Cinema Amateur*, que és el portantveu de tots els cineistes veritat, és l'exponent de la seva obra artística i cultural. I reflex fidel d'aquesta obra, cada número és una superació de l'anterior. D'altra banda, l'interès general de la revista és prou elevat per a fer-la no solament necessària al cineista actiu sinó interessant a tots els que estimen el cinema com a la manifestació artística més formidable de l'època. *Cinema Amateur* no solament és l'única revista editada en català dedicada exclusivament al cinema i única també, pel seu caràcter, a tota la península, sinó, encara, una de les millors que surt a Europa. Si el cinema amateur comença ja a interessar i els seus èxits ja trascendeixen al públic, bona part es deu a la divulgació de la nostra revista amb el seu contingut d'evaluació. Per això demanem a tots els companys que la seva estima per aquesta manifestació artística i cultural, que és un orgull pel CENTRE, sigui demostrada fent els possibles per divulgar-la. I per això res millor que conèixer-la.

La campanya de proselitisme per tot Catalunya

Vista en conjunt, l'activitat de la Secció de Cinema del CENTRE admira per la seva multiplicitat d'accions. Cal un entusiasme i un fervor a tota prova per a seguir la cursa de la seva obra de proselitisme, d'evaluació i d'expansió que porta a terme sense treva. Ultra les sessions dels segons i quarts dijous de cada mes al principi de curs; la celebració del Concurs anual, d'alguns mesos de durada; l'edició de la revista, tasca constant de tot l'any; la formació de la biblioteca especialitzada i de la cinemateca -la qual s'ha vist ara augmentada amb els films «Abelles», «Blat», «Folk-

lore» i «León»; les relacions amb les entitats cineistes de l'estranger i les participacions als concursos internacionals, cal afegir, encara, les sessions que s'efectuen a tot arreu de Catalunya on un nucli de cineistes ho demana. Així s'han fet sessions a Sabadell, Igualada, Terrassa, Vilanova, Olot, Cerdanyola, etc. I, en alguns llocs, fins dues i tres sessions per temporada. I quan no, a Barcelona mateix, on s'han fet sessions a moltes entitats artístiques i culturals, tot i que algunes sessions fetes al CENTRE mateix eren dedicades també a altres entitats. I s'han de refusar, a desgrat nostre, invitacions insistents. O, almenys, ajornar-les. No es pot demanar més de l'esperit desinteressat que anima l'actuació de la Secció de Cinema. I per ben pagats ens sentim quan es logra deixar a cada lloc ultra uns amics una flameta d'inquietud artística prou viva per a esdevenir creadora.

Heus ací a grans trets l'actuació cineista del CENTRE durant aquest any. Actuació que tot i ésser densa esdevé simple davant la tasca a desenrotllar que tenim en perspectiva. Si el cinema és un Art dinàmic no es pot negar que la Secció de Cinema respon al seu nom.

I com que, a més, és un Art suggestiu per excel·lència hauríem volgut que aquest article tingués una bona part d'aquesta qualitat per a guanyar a la nostra causa molts indiferents que encara dubten. Ja en tindríem prou d'haver-ho lograt només amb l'exposició neta i esquemàtica de l'activitat cineista del CENTRE, primera entitat que a tota la península s'ha preocupat d'aquesta manifestació artística i cultural que és el cinema amateur.

DOMÈNEC GIMÉNEZ

31 - 8 - 34.

Artistes de tendència francesa a Catalunya en la segona meitat del segle XVIII

LA creació de l'Acadèmia de Sant Ferran a Madrid (1752) tingué a Catalunya una eficàcia més estimulant que pedagògica. Influxí de manera més visible en l'arquitectura, car les obres importants, dimanades de les altes esferes del poder eren encomanades als arquitectes del servei reial, tots ells acadèmics. Aquests archi-

MEDALLÓ DE SANT JOAN AL COR DE LA SEU DE LLEIDA.
OBRA DE L'ESCUPTOR LLUÍS BONIFÀS I MASSÓ

CAPELLA DE SANTA TECLA A LA SEU DE TARRAGONA,
OBRA DE L'ARQUITECTE JOSEP PRAT

DIBUIX DE FRANCESC TRAMULLAS QUE COMEMORA L'ENTRADA DE CARLES III A BARCELONA

DIBUIX DE COSTUMS, EXISTENT AL MUSEU D'ART DE CATALUNYA, ORIGINAL DE CASANOVAS

tectes en general professaven els principis vitruvians provinents d'Itàlia, amb tot i que en llurs obres acceptaven detalls i solucions de marcada influència francesa. Així ho podem observar en l'església de Sant Miquel de la Barceloneta (1753-55) i en la Seu nova de Lleida (1761-81), projectats per Cermenyo, i solament dirigits pels catalans Damià Ribes i Josep Prat, amb tot i ésser arquitectes meritíssims, com ho prova la capella de Santa Tecla de la catedral de Tarragona, projectada i dirigida per Prat.

Més cap a finals de segle (1780) el ministre de finances, comte de Roncali (1729-94) féu l'edifici Aduana, actualment destinat a Conselleria de Governació, francament inspirat en l'estil Lluís XVI, però independent de la composició a base d'un ordre principal de columnes o pilastres. Aquesta llibertat d'acció, malgrat els encerts que conté l'edifici, fou la causa que quedés com un exemplar únic, que no encaixà dins les teories artístiques de l'Acadèmia de Madrid i arribà a motivar que el seu autor renunciés la direcció de l'obra.

Quan la Junta de Comerç de Barcelona, que era la corporació de més prestigi econòmic que aquell temps tenia Catalunya, decidí reconstruir l'antic edifici del Consulat (1772), que havia quedat inservible des de la incautació de Felip V, encarregà el projecte a l'arquitecte francès Pere Branlij, empleat a Dunkerque, que es trobava incidentalment a Barcelona al servei de l'exèrcit francès, i el qual fou pregat d'instalar-se a Barcelona, i des d'on envià a cercar la seva família. El projecte de Branlij fou preferit al d'altres tècnics per un jurat d'arquitectes, enginyers i intel·ligents espanyols i estrangers, per bé que més endavant (1774) fou substituït per Joan Soler i Faneca, que reféu els plans, i ens deixà l'obra que podem contemplar, influïda d'italianisme amb solucions i detalls Lluís XVI.

En aquesta època hi havia altres arquitectes a Catalunya que eren empleats per les corporacions del país i donaren proves de llur perícia i esperit de modernitat encara que les obres en les quals els empraven sovint no tenien una importància adient per a destacar llurs mèrits. Entre aquests arquitectes havem de citar els noms de Josep Mas, Fra Josep de la Mare de Déu, Joan Sentís, Francesc Pons i Josep Moreto.

Així com els edificis pròcers d'aquest temps, excepció feta de la Llotja, poden considerar-se d'importació i sense fondes arrels en l'art català, l'escultura i la pintura, més alliberades que l'arquitectura dels empirismes oficials, pogueren incorporar els nous corrents artístics a les modalitats genuïnes de la terra on es produïen.

Entre els escultors conrearen el galicisme artístic, com a figu-

res més destacades el barceloní Carles Salas, que se n'anà a exercir el seu art a Saragossa, si bé influí també en la vida artística de Catalunya, on deixà algunes obres, les més notables de les quals són a la capella de Santa Tecla de la catedral de Tarragona, i d'una manera més decidida Lluís Bonifàs i Massó (1730-86), que durant una trentena d'anys fou sollicitat de tot Catalunya. L'obra més important d'aquest escultor és el cor de la catedral de Lleida i precisament en aquesta obra (1774-79) és on cristallitzà el sentit decoratiu de l'artista en un pur estil Lluís XV adaptat a les característiques ètniques de Catalunya. En les seves composicions ornamentals, que és on aquesta qualitat es fa més visible, Bonifàs prescindeix de les assimetries i exuberàncies originàries; compon cada element amb més unitat i, sense renunciar a l'elegància i lleugeresa pròpies de l'estil, evita els temes de composició disgregada, que, si bé abundaven a la cort de França, l'haurien allunyat massa de la sobrietat i robustesa pròpies del nostre art, molt més visibles llavors per l'aclaparament i manca de personalitat política en què, de temps, vivia Catalunya.

Un germà d'aquest, Francesc Bonifàs (1735-1806) exerceix una adaptació semblant a la que acabem de veure, però amb referència a l'estil Lluís XVI, així com la que hem vist ho fou del Lluís XV.

Entre els pintors, adoptaren de manera decidida les tendències que a França havien arribat a la seva plenitud, Manuel i Francesc Tramulles, fills de l'acreditat escultor Llätzer, que treballà molt per terres del Rosselló i que residí alguns anys a Perpinyà, on nasqué el segon dels esmentats pintors. Aquests artistes foren educats a París; després foren deixebles de Viladomat i Francesc anà a Madrid on residí dos anys per tal de veure i estudiar els grans mestres. De retorn a Barcelona es dedicà a l'ensenyament dels joves artistes amb els procediments i models que havia adquirit a París.

En les moltes obres que aquests pintors deixaren de llur pinzell s'evidencia la filiació francesa de llur art, però on es pot remarcar més és en la col·lecció de dibuixos que Francesc féu per a commemorar la cabalgata que els gremis de Barcelona organitzaren l'any 1759 per celebrar l'entrada del rei Carles III, en els quals és palesa la gràcia i agilitat que caracteritza les composicions de la nació veïna.

Francesc Tramulles representa a Catalunya la restauració de la pintura mural, que a Espanya havien fomentat els italians Amigoni i Giaquinto fins l'any 1761 i Tiepolo a partir d'aquesta data. Hom pot veure exemples d'aquesta aptitud de Tramulles a la capella de

Sant Narcís, de Girona, i a la cúpula de la capella del Sant Crist, d'Igualada.

Un altre dels pintors que donà empenta a aquesta tendència fou Francesc Pla, conegut per «El Vigatà», que s'especialitzà en la pintura mural, de la qual queden alguns exemplars importants a Barcelona.

En acabar el tercer quart de segle l'esperit artístic francès era familiar a Catalunya. Ultra els artistes que havem anomenat com a més representatius n'hi havia d'altres que, enmig d'un cert eclecticisme, com els escultors Carles Salas, Jaume Padró, Salvador Gurri i Joan Enric, adopten sovint solucions franceses i algun, com el dibuixant Casanovas, que executa magistralment escenes populars barcelonines a la típica manera dels gravats francesos de l'època, amb indumentària també francesa de començos del darrer terç de segle.

CÈSAR MARTINELL

Els retaules gòtics de la catedral de Barcelona

La laudable resolució presa darrerament per alguns senyors capitulars, d'acord amb l'Excelentíssim Capítol de la nostra catedral, de retornar a llur antic destí els retaules gòtics que estaven guardats a la sala de la Cabrevació, en ésser trets de les capelles del claustre, car llur col·locació perjudicava la conservació d'aquelles meravelloses obres de la pintura medieval, ha merescut l'aplaudiment de tots els devots de les nostres glòries passades, i el CENTRE no ha estat dels darrers a unir la seva veu a la general opinió.

Per més que s'han perdut alguns dels retaules trescentistes i quatrecentistes que enriqueixen les capelles de l'interior i del claustre de la Seu barcelonina, de la riquesa dels quals es fa esment en els llibres de visita, d'una manera especial en el del 1578, durant el pontificat del bisbe Joan Dimas i Loris, és un fet que, sortosament, encara se'n conserven un nombre considerable que permet estudiar la nostra gloriosa escola de pintors en els segles en què assolí el seu major desenvolupament.

La fatal incomprensió dels homes del Renaixement, del Barroquisme i de la generació de la primera meitat del segle XIX, destruï

bàrbarament una munió d'obres d'art medieval o les arreconà com a inútils i fora de tota utilitat i vàlua. Sortosament, els nostres precursors, els Puggarí, Milà i Fontanals, Manjarrés, Rigalt, Planella, etc., aturaren, en part, tanta malvestat, i avui podem refer la nostra història de la pintura medieval, per més de cinc centúries, sense solució de continuïtat.

És de justícia fer constar, que no és d'avui que els il·lustres capitulars de la nostra Seu s'han preocupat de retornar a llur primitiu honor els retaules de la Sala de la Cabrevació, on es guarden, esperant més adequat destí, juntament amb algunes obres d'art dignes de figurar en el projectat Museu de la Catedral.

La bona obra de «vindicació artística», en la nostra catedral compta ja una cinquantena d'anys, puix, en 1879, el canonge doctor Martí Robert féu restaurar i col·locar en una de les capelles de l'interior el retaule de Sant Martí de Tours i Sant Ambrós. Seguiren els de la Visitació, Santa Clara i Santa Caterina, i de Sant Cosme i Sant Damià. Mereixen que siguin esmentats els il·lustres capitulars doctors Codina, Ribas, Barraquer, Vallet i Auguet, els quals han salvat de l'oblit tantes obres meravelloses.

La restauració del retaule dels Sants Metges és la més recent de les portades a terme. Des del seu primitiu lloc en la capella de Sant Sever del claustre, on el destinà el domer Francesc Desplà, de la il·lustre família que tants records ha deixat a la catedral, s'ha col·locat a una de les capelles de l'interior, en la nau de l'Epístola. Aquesta capella, per si sola, mereix l'atenció de tots els qui poden experimentar les emocions més pures de l'art, puix, reunides en el seu reclos hi ha, ultra el magnífic retaule que ens ocupa, el superb sepulcre de Sanxa Ximènez de Cabrera, obra probable de l'escultor Pere Oller, segons en Duran i Sanpere.

A l'esmentat consoci nostre, l'eximi historiador de l'art medieval català, es deu el descobriment del nom de l'artista que pintà el retaule dels Sants Metges, obra cabdal de la xv centúria. Fou el pintor Miquel Nadal, el qual treballava al taller del gran mestre barceloní Bernat Martorell, que morí el 1452. L'època de pagament de la part que li corresponia per la pintura del retaule, atorgada a la vídua i fill de Martorell, de data 11 de juliol de 1454, ha permès al descobridor del document, el citat director de l'Arxiu històric de la ciutat, reivindicar el nom d'un gran artista, i completar l'àurea cadena dels que a tan alt grau portaven el nostre art en els temps de major glòria de la cultura catalana.

P. CASADES I GRAMATXES

CRÒNICA

CENTRE

XALET D'ULL DE TER.—La Comissió de Xalets i Refugis de Catalunya, comunica als excursionistes que el dia 15 de setembre va finir la temporada oficial al Xalet d'Ull de Ter.

Ensems, fa avinent que queda restablert el règim d'hivern, i que totes aquelles persones que desitgin anar-hi abans passin per la Secretaria del CENTRE (Paradís, 10, pral.), tots els dies, de 6 a 9 de la tarda, per a poder donar l'ordre que sigui obert.

VISITES.—Durant el passat mes d'agost el CENTRE fou visitat per 509 turistes, distribuïts de la següent manera:

Alemanys, 94; francesos, 250; holandesos, 35; americans, 18; espanyols, 30; catalans, 70; italians, 10; i anglesos, 102.

VISITA D'UN EXCURSIONISTA FRANCÈS.—Amb motiu d'un viatge d'estudis realitzat a Catalunya el passat mes d'agost per un grup d'occitans, efectuà una visita al CENTRE Mr. Gaston Bernheim, Vice-president de la Federació provençal de Societats Excursionistes d'Educació Física.

LA REUNIÓ GENERAL DEL CLUB ALPÍ FRANCÈS AL XALET DE LA RENCLUSA.—L'excursió colectiva que el C. A. F. organitza regularment ha tingut lloc enguany als Pireneus Centrals i principalment dins de montanyes compreses en el nostre territori.

Aquesta reunió general estava prevista, com de costum, sota la base de diferents caravanes, però totes visitaven la Renclusa i després seguien per diferents valls catalanes (Caldes de Boí, vall de Sant Nicolau, Pallars), fins aplegar-se en el

«camp des Encantats», o sigui, el campament de Sant Maurici, on restaren alguns dies.

Com a preparació d'aquesta reunió general, la revista *La Montagne* dedicà íntegrament el seu número de juny a ascensions i escalades en el Pireneu i, especialment, a les agulles més difícils de la vall de Sant Maurici. Els articles anaven acompanyats d'uns bons gravats per a palesar una vegada més que, en certs aspectes, els Pireneus poden competir amb les millors regions dels Alps.

El CENTRE no podia passar per alt el fet que una reunió del C. A. F. visités un xalet de la seva propietat, i per això prengué l'acord de trametre un delegat a la Renclusa per tal que allí rebés els excursionistes.

En compliment d'aquest acord, el dia 23 d'agost es traslladava a Bnasc i la Renclusa el delegat senyor Enric Ribera junt amb els socis senyors Lluis Gibert i Isidre Rifà, els quals tingueren el goig de trobar a la Renclusa a Mossèn Jaume Oliveras, el qual completà la representació del CENTRE.

El dia 23 ja havia arribat a la Renclusa el grup B2, format per 19 alpinistes, sota la direcció del comissari Mr. Jean Renoux.

El dia 24 al vespre va arribar el grup A3, de 10 alpinistes, amb Mr. Paul Grellet com a comissari.

Aquest grup va informar que degut al nombre d'inscripcions, superiors a totes les previsions, i també al factor temps, s'havien hagut d'alterar els programes inicials i no es podia precisar l'ordre d'arribada dels grups restants.

Aleshores, el xampany d'honor que el CENTRE volia ofrenar a tots els membres del C. A. F. fou servit aquella mateixa tarda. El senyor

Ribera fou el primer que féu ús de la paraula per saludar en nom del CENTRE els volguts col·legues i desitjar que llur estada a la Renclusa i la seva excursió per Catalunya els resultés agradable. Felicità el C. A. F. per la importància creixent que prenen les seves manifestacions i brindà per ambdues societats i per l'increment de l'alpinisme.

El comissari Mr. Jean Renoux en nom del C. A. F. respongué amb paraules d'agraïment per l'hospitalitat d'aquell recer pireneic i per la nostra adhesió a la seva *reunion générale*, i va pregar que la delegació catalana volgués fer arribar a la Junta Directiva del CENTRE el reconeixement dels participants a aquesta excursió del C. A. F.

Més tard, el sopar aplegà en franca amistat els socis d'ambdues institucions.

El dia 25 era destinat a l'ascensió a l'Aneto, però el mal temps reclinà tothom dins la Renclusa.

L'endemà començà millor, però un cop la caravana franco-catalana fou més enllà del Portilló superior trobà una boira molt densa. Es féu un atur d'hora i mitja, i com que el temps seguia essent dolent calgué renunciar i davallar altre cop al xalet.

Tot i el mal temps aquella tarda arribaren dos nous grups, amb un total de més de quaranta persones, i el comissari de l'un, Mr. François Selme de Laglazière, era el que portava el telegrama del CENTRE, dirigit a Toulouse, i que els anunciava la presència d'una delegació a la Renclusa.

Ambdós grups foren complimentats pels nostres delegats, els quals, finalment, el dia 27 de bon matí iniciaren el retorn a ciutat, mentre, amb tota seguretat, encara deuriem arribar a la Renclusa els grups restants, els quals havien estat retardats per una forta participació i pel mal temps que féu i que segurament deuria deixar en l'ànim dels nostres visitants una idea bastant diferent del que sol ésser el temps en els Pireneus.

Secció de Folklore

L'ART POPULAR A POLÒNIA.—El President del CENTRE, senyor Pau Vila, que, com és sabut, al costat de les seves activitats geogràfiques s'ocupa també de folklore, amb motiu de la seva anada a Polònia aprofità l'avinentesa per a visitar els museus etnogràfics de les ciutats on féu estada, per tal de recollir suggerències i ensenyaments que un dia puguin ésser d'utilitat a Catalunya. La visita a l'admirable Museu de Varsòvia li permeté saludar el seu Director, el Dr. Eugenjusz Frankowski, bon amic de Catalunya, i demanar-li que amb motiu del seu pròxim viatge a la nostra terra volgués donar una conferència al nostre CENTRE sobre l'art popular polonès. El Dr. Frankowski accedí amablement a la petició del nostre President, per la qual cosa avancem al savi folklorista el nostre agraïment.

Secció de Geografia i Geologia

REPRESENTACIÓ CATALANA AL CONGRÉS DE GEOGRAFIA DE VARSÒVIA.—Per tal de representar Catalunya al XIV Congrés internacional de Geografia celebrat a Varsòvia en la darrera desena d'agost, l'Honorable senyor Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya designà el President del CENTRE, senyor Pau Vila. Sabem que ultra ostentar la representació amb què se l'havia honorat en els diversos actes del Congrés, el senyor Vila presentà un estudi molt interessant sobre «Localització i evolució de la indústria paperera a Catalunya».

Secció d'Esports de Muntanya

ACAMPADA A LA VALL D'ASTÓS I TRAVESSIA A LA VALL D'ARAN.—Del 15 al 29 de juliol. Efectuada pels socis senyors Ramon Pujol, Josep Majó, Joan Roig, Manuel Rodríguez, Codina i Casamitjana, amb els seus companys Majó F. i Mora E.

Dia 15. De Barcelona a Benasc.

Dia 16. Instal·lació del campa-

ment a la Vall d'Astós en un planell del costat de la ribera i del torrent de Bardamina. Bon temps.

Dia 17. Ascensió al Posets. Anada per l'estany de Bardamina i part alta de la coma de Pauls. Retorn per la coma de Pauls. Dia bo amb horitzons una mica encalitzats.

Dia 18. Una ascensió al Perdiguero i camping els restants.

Dia 19. Ascensió a l'agulla de Pérramo per la regió de Baticielles, estany de l'Escarpinosa i vessant de Pérramo. Bella vista sobre els seus contorns, i descens per l'estany superior de Pérramo. Baticielles és un veritable parc.

Dia 20. Camping integral. Continua el bon temps.

Dia 21. Una segona ascensió al Perdiguero amb una nuvolada no gaire tranquilitzadora. Passen per sota les tuques del Molseret i la Gargallosa, pel coll Ubago. Arribaren al cim, ensems que la boira, i no pogueren fruir gaire de la bona vista que té. Els núvols actuaven damunt Posets. Feia vent i fred i hagueren de davallar de pressa. Pel camí de retorn, que era el mateix de l'anada, els rebé una pedregada, i la pluja els acompanyà fins a prop del campament.

Dia 22. Camping integral.

Dia 23. Retorn a la regió de Baticielles i anada al coll de Gistaín.

Dia 24. Desferen el campament. Retorn a Benasc.

Dia 25. Destinat a anar de Benasc a la Renclusa. Al pla dels estanys la boira privava la vista.

Dia 26. Ascensió a l'Aneto. Dia esplèndid. Hi havia poca neu. Esquerdes noves en baixar. Anada i retorn pel Portilló Superior.

Dia 27. La Renclusa, port de la Picada, clots de l'Infern, coma de Pumeró, pla de l'Artiga, bosc i ermita de l'Artiga de Lin i les Bordes.

Dia 28. De les Bordes a Sort, per carretera amb l'auto de servei.

Dia 29. Pel mateix procediment. De Sort a Barcelona.

MAGÍ MATHEU ÉS MORT.—El prop passat 8 d'agost, després d'una llar-

ga malaltia, morí a la nostra ciutat el soci Magí Matheu (a. C. s.). Entrat al CENTRE en els darrers anys actuà intensament i en forma destacada en els rengles d'aquesta Secció. Atleta i esportiu complet, amb un historial intens en atletisme, sabé adaptar-se tot seguit a l'esport de l'esquí. En la cursa social del gener proppassat, commemorativa del XXV aniversari de la fundació de la Secció, es classificà segon de la seva categoria, i amb la seva actuació a la primera cursa interclub de la temporada aconseguí classificar la nostra entitat en el primer lloc. Fou un complet esquiador que practicà l'esport en les seves diferents especialitats. Corredor de fons, de baixada i de *slalom*, el CENTRE i l'esquí català esperaven molt del malaguanyat company. La mort ha volgut endur-se'l en plena joventut, als 21 anys, quan la vida li somreia i un pervindre esperançador tenia al seu davant. El CENTRE i la Secció han sentit profundament la pèrdua del consoci. A l'acte de l'enterrament assistiren la majoria de la Secció i un bon nombre de socis, companys de l'amic traspassat.

Des d'aquest lloc renovem el sentit condol a la família Matheu i d'una manera especial als nostres socis germans Maria Josepa, Anna Maria i Lluís Matheu.

J. G.

EL CAMPAMENT PERMANENT DE SANT MAURICI.—Durant el mes de juliol, i d'acord amb el que s'havia anunciat, la Secció instal·là a la vall de Sant Maurici i tocant a l'estany, un campament fix compost de 8 tendes i una de gran per a magatzem. El conegut «Ciscol d'Espot» i un ajudant tingueren cura de la cuina i de la neteja. Cal remarcar que la Secció cobrava un preu fix per dia d'estada al campament i anaven al seu càrrec totes les despeses de transport i d'una alimentació sòlida i abundant.

53 consocis han fet estades més o menys llargues sota les tendes. Els campadors foren molt visitats

pels excursionistes i turistes que hi anaven constantment d'Espot.

La part muntanyenca enguany ha anat a càrrec d'un grimpador estranger de primera categoria, el senyor Horsky, del Club Alpi Txecoslovac, el qual entrenà els nostres consocis en les actuals pràctiques d'escalada, a base de pitons, anelles i tècnica de la corda. El nombre d'escalades difícils ha estat ben important.

El susdit senyor Horsky, abans de retornar al seu país, va prometre escriure un raport del campament, que publicarem així que l'haurem rebut junt amb diversos treballs sobre el mateix campament, deguts a la ploma de diferents campadors.

Tot esperant aquesta publicació hem cregut convenient donar a conèixer aquestes dades sobre aquest primer campament fix del CENTRE i de la seva particular organització.

TRAVESSIA DE GAVARNIE A ESPOT.— Pels socis Pere Acarin i Guillem Duncombe.

Sortiren de Barcelona cap a Gavarnie, en tren, el 14 de juliol, i el dia 16 passaren per la Bretxa de Roldan, el Taillon, les clavilles de Costatuero cap a les Cases d'Ordessa. L'endemà es dirigiren al circ de Soaso i pernoctaren a la cabana de Golis; a primera hora sortiren cap al Mont Perdut, amb un temps esplèndid. Baixaren pel coll de Marboré cap a la vall de Pineta i dormiren a Bielsa. El dia 19 el dedicaren a descansar a Bielsa. El dia 20 feren camí cap a Parzàn, Urdiceto (on hi ha unes obres fetes per a aprofitar l'aigua de l'estany d'Urdiceto), el Paso de los Caballos i a dormir a una cabana vora l'Hospital de Gistain. Cal remarcar que si bé l'hospitaler de Gistain passa el dia a Plan, té l'obligació de pujar cada nit, i es veu que a vegades se li oblida, de manera que hom no es pot fiar de poder dormir a l'Hospital. El dia 21 pujaren cap a les Granges de Viados i passaren pel port de Clarabida per tal d'assolir el pic Batchimale, però el temps

s'hi va oposar i tingueren de baixar corrents cap a la vall. A Caillouas va passar igual que a l'hospital de Gistain. L'encarregat del refugi hi havia baixat i ho havia tancat tot, i com que esgotaren la minestra, per tal de sopar bagueren de baixar a les fosques a Loudenville. D'allí, seguiren el viatge fins a Luchon. El dia 23, a la tarda, sortiren de Luchon amb auto fins a l'Hospice de France, travessaren el port de Benasc enmig d'una espessíssima boira fins a trobar la Renclusa, on es reuniren amb els companys Ignasi Arnalot, E. Escayola i Joan Peradejordi, que varen fer l'ascensió a l'Aneto per la via normal. El dia 25 partiren de la Renclusa i, passant pel pla dels Aigualluts, feren l'ascensió al pic de les Salenques i al cim de les Mulleres i baixaren per la vall del naixent Noguera Ribagorçana fins a l'hospital de Viella. El company Duncombe, per haver-se fet mal al genoll, es veié obligat a deixar el grup, i aconseguí arribar fins a Viella i retornar a Barcelona. Els altres seguiren vers Caldes de Boí, i feren el Biciberri S. i el Comoloforno pel coll dels Avellaners. Des de Caldes tenien el propòsit d'anar a Espot, però en ésser a l'Estany Llonc hi trobaren el campament Fabra. Allí passaren quatre dies de descans i els aprofitaren per a fer el Colomés i el Subenulls. Després d'aquests dies anaren fins a Espot on donaren per acabada la sortida.

ÈXIT DEL CENTRE EN UN CONCURS FOTOGRÀFIC.— El Club Muntanyenc Manresà va organitzar el darrer mes i amb motiu de la festa major de Manresa un concurs fotogràfic a base de colleccions de tres fotografies.

Diversos socis del CENTRE hi varen concórrer i, segons ens comunica l'entitat organitzadora, el fall del Jurat fou el següent:

1.er premi. Col·lecció del senyor Francesc de P. Pontí.

2.on premi: Col·lecció del senyor Josep M.ª Guilera.

3.er premi: Col·lecció del senyor Lluís Estasen.

4 rt premi: Col·lecció del senyor Josep M.ª Guilera.

Tots els quals són consocis nostres. El CENTRE ha obtingut, doncs, els quatre primers premis.

Secció d'Esquí

CONSTITUCIÓ DE LA SECCIÓ.—Dintre del CENTRE ha quedat constituïda la Secció d'Esquí-Esquí Club Català.

El dia 31 del proppassat tingué lloc l'Assemblea de constitució i fou

elegida la primera Junta Directiva que ha de regir els seus destins. Per unanimitat i aclamació foren elegits els senyors següents:

President, Josep M.ª Soler i Coll; Vice-President, Lluís Bertrand i Coma; Tresorer, Lluís Masoliver i Martínez; Secretari, Xavier Vilaró i Puigrefagut; Vice-Secretari, Esteve Bachs i Perearnau; Vocal primer, Rafel Flaquer i Gil; Vocal segon, Santiago Quadras i Feliu

La Junta Directiva d'aquesta Secció s'ofereix a totes les seccions i clubs d'esquí de Catalunya i els saluda cordialment.

BIBLIOGRAFIA

CARTOGRAFIA.—Ha sortit una col·lecció de sis fulls que componen el mapa militar de l'illa de Mallorca a l'escala 1:100.000. Està editat igual que els ja coneguts, amb la particularitat que no es venen els fulls per separat i van dintre d'una carpeta que porta indicades a quina part de l'illa pertany cada full. El seu preu és de nou pessetes.

ERRADA.—En el número d'agost últim passà una errada que segurament haurà estat ja rectificada pels nostres lectors. En referir-se a l'època en la qual es contrauen els exemplars prehistòrics descoberts i estudiats pels arqueòlegs germans Síret en el SE. d'Espanya, on diu d'una *cinquantena d'anys* ha de dir una *cinquantena de segles*, probablement.

EL MUSEU D'ART DE CATALUNYA.—En el *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*, corresponent al mes de setembre corrent, s'hi conté la nova relativa a què la Junta de Museus, d'acord amb les presidències de les corporacions patrones, ha decidit inaugurar el Museu d'Art de Catalunya, instal·lat en l'edifici que fou el Palau Nacional de l'Exposició del 1929-30, el dia 7 d'octubre vinent. El

diumenge immediat, dia 14, l'entrada al Museu serà gratuïta.

Havent tingut ocasió, mercès a l'amabilitat del Director dels Museus, senyor Folch i Torres, de visitar les obres d'habilitació del palau i la instal·lació ordenada (seguint el novíssim criteri sobre l'organització dels Museus), dels exemplars que conté, no dubtem a afirmar que aquest museu és un dels més notables d'Europa per l'originalitat de gran part de les joies que conté -algunes úniques en el món de l'Art- i per ésser en conjunt que permetrà de seguir, sense solució de continuïtat, la història genuïna de la nostra cultura en un període de deu centúries.

ARQUITECTURA MUNTANYENCA.—El periodista senyor Santiago Vilaró ha publicat darrerament un article a «La Vanguardia» titulat *La lloció de Castilla*, en el qual estableix una comparació amb l'arquitectura ponderada i de compenetració amb el paisatge que actualment ofereix la «Sierra del Guadarrama» amb l'anarquia que matèria de xalats i torretes ha dominat en el pla i muntanya de Catalunya.

Podem afegir nosaltres que l'arquitectura en el Guadarrama no ha

fet sinó seguir les orientacions que varen iniciar els xalets i «albergues» que allí han construït les societats muntanyenques de Madrid fins arribar a produir un conjunt uniforme i grat que a hores d'ara sorprèn el vianant.

Fóra de celebrar que a casa nostra s'intentés corregir en l'esdevenidor les diversitats arquitectòniques que han imperat fins fa poc, i que, almenys en els nuclis pireneics on apunten grans construccions ben adients al paisatge (ens referim principalment a la Molina i a Núria, i encara a Cerdanya i Vall d'Aran), s'imposés el bon sentit d'un estil únic que pogués, en el seu dia, ésser lloat i celebrat com l'armònic conjunt que ofereix la muntanya castellana del Guadarrama.

J. M.^a G.

AMADEU SERCH.—*El Camping.*

En un pulcre llibret de la "Col·lecció Popular Barcino" l'autor fa una completa relació de la pràctica de l'acampada, avui dia tan estesa entre nosaltres, per la molta afinitat que la vida del campador té amb l'esperit de bona part de la joventud catalana.

Amadeu Serch, d'una manera concisa, tal com li exigia el caràcter de la publicació, passa revista a tots els aspectes del camping començant per una mica d'història i una relació dels principals campaments efectuats fins ara a Catalunya.

Després descriu els diversos models de tendes i d'accessoris, llocs d'acampada; dóna un seguit de consells i d'observacions, producte d'una bona pràctica de campador.

Fineix analitzant les diverses tendències del camping; a peu, moto, auto, marítim, i els campaments d'hivern.

L'obreta acaba amb una lloança a l'acampada, que és una invitació a viure a sota la tenda, la qual segurament farà decidir els que encara dubtaven davant una pila de temors, que l'autor té l'encert d'evair, car presenta el camping com un acte natural i agradable després

de la vida agitada i febrosa del treball.

Si alguna observació haguéssim de fer fóra la poca extensió que l'autor ha pogut dedicar, ateses les limitacions abans apuntades, al camping a l'alta muntanya, als aliments i al transport, emplaçament i material adequat; però aquest tema pot ésser reprès i aprofundit molt més fàcilment després d'aquest primer llibre català sobre el camping.

J. M.^a G.

FERRAN SOLDEVILA.—*Història de Catalunya.*—Volum I.—Des dels orígens fins al segle xv.

Entre les moltes històries de Catalunya que d'un temps ençà s'han publicat, havem d'assenyalar d'una manera especial, la que ha donat al públic l'historiògraf Ferran Soldevila. En la copiosa bibliografia de la nostra pàtria obté un lloc preminent l'obra d'en Soldevila, perquè pot afirmar-se que no és una història com les altres, sinó que té quelcom de novetat, en el sentit d'exposar els fets amb un criteri personalíssim que s'allunya dels camins fressats, còmodament seguits per la majoria dels autors; i, a més té el mèrit de sintetitzar els fets, incloent-los dintre els límits suficients per a emprar-ne un clar concepte, és a dir, no donant-los una extensió desmesurada, ni reduint-los a termes propicis a la confusió.

Pot ésser que algú trobi en la Història d'en Soldevila, més que l'exposició abreujada dels fets ocorreguts en els temps més genuïnament polítics de la nostra terra, la raó filosòfica que determina els esdeveniments; és a dir, hi veurà el treball aprofundit del filòsof, amb preferència al del cronista, la qual cosa entenem que constitueix el positiu mèrit de l'obra, per quan obliga a la reflexió atenta amb la qual hom sobta el significat dels fets més transcendents de la nostra història. No tot en ella, son glòries i fets memorables d'agradosa recordança; també hi ha planes de negrures i fets lamentables; errades de conse-

quències transcendental, mai més no esmenades; personatges que ha estat precis fer-los baixar de llurs pedestals per enjudiciarlos severament. L'autor així ho ha comprès en la novíssima història; i és aquest el principal mèrit de tan notable obra, que fa desitjar la publicació del volum II, l'interès del qual no cal ponderar si tenim en compte que s'hi estudiaran els segles de la decadència i pèrdua de la nostra personalitat.

P. CASADES I GRAMATXES

CLAIRE ELIANE ENGEL.—*La littérature alpestre en France et en Angleterre aux XVIIIe et XIXe siècles.*—Librairie Dardel.—Chambéry.

Es tracta d'un treball acuradíssim fet per una senyoreta doctora en lletres, crítica competent, tant per la seva sòlida formació intel·lectual, com per l'abundància de materials i de documentació que ha pogut manejar per a establir el seu treball, com, finalment, pels sentiments i coneixements muntanyencs que el seu autor posseeix.

Des dels treballs originals d'Henry Beraldi, traspasat l'any darrer, no havíem tingut el plaer de llegir res de tanta amplitud en matèria

dels escriptors que, d'una manera o altra, han produït temes muntanyencs. I encara Beraldi escriví preferentment sobre els Pirineus (recordeu els seus monumentals *Cent ans aux Pyrénées, Le passé du Pyreneisme i Balaitous et Pelxoux*), mentre Mlle. Engel estudia preferentment la literatura alpina. D'una manera clara i plena d'amenitat en trobeu en les seves pàgines tot el procés. Des dels precursors als científics, tipus de Saussure i Agassiz, als romàntics i poetes, fins als fundadors de la veritable literatura alpina, feta directament de narracions d'alpinisme, que fou la que establiren els anglesos en constituir l'*Alpine Club*.

A remarcar que ultra la història de la literatura s'hi tracta també dels dibuixos i aquarelles dels primers artistes francesos i principalment anglesos que viatjaren pels Alps (Cozens, Linck, Lory, Calame, Turner, etc.).

En resum, el considerem llibre indispensable als que vulguin adquirir uns coneixements precisos sobre els orígens i evolucions del que ara s'anomena literatura alpina.

J. M.^a G.

NOTICIARI

EXPLORACIÓ A L'SPITZBERG. -- Una expedició polonesa ha aconseguit a la regió de Torrell, fins avui encara inexplorada, obtenir mesures fotomètriques en una extensió de 300. Des d'ara endavant aquesta part de l'Spitzberg deixarà d'ésser una taca blanca en els mapes.

DESASTRE AL NANGA PARBAT. — Es coneixen més detalls de l'expedició alemanya que aquest estiu es proposava assolir aquest cim de la cordillera de l'Himalaia, la qual ha sofert diversos accidents consecutius que li han donat un fort dramatisme.

La caravana primer sofrí la pèrdua d'Alfred Drexel, a conseqüèn-

cia d'una malaltia contreta durant els intents d'escalada.

Després, el 7 de juliol, la columna davantera pogué instal·lar el campament número 8 a un coll sota el Nanga Parbat, situat a 7.600 metres. D'aleshores ençà manquen noves dels alpinistes Merkl, Wieland i Welzenbach. Les tempestes de neu i torb que en els dies posteriors es desencadenaren feren infructuosos tots els esforços que des del camp número 4 es varen fer amb insistència per tal de socórrer els alpinistes. Els «porteurs» indígenes estaven gairebé tots malalts i afeblits i les condicions atmosfèriques anul·laren tots els esforços dels europeus

per portar ajut als seus dissortats companys.

Cinc indígenes que no pogueren resistir els temporals han desaparegut i altres han restat esgotats i amb gelades en diferents parts del cos.

Els supervivents no tingueren altre remei que emprendre el retorn cap a Alemanya, sense haver pogut esbrinar res més dels desapareguts.

(Extret de *Die Alpen*)

VUIT DIES DINTRE D'UNA GELERA ALPINA.—Al cap de vuit dies de recerques infructuoses hom trobà, gràcies a les veus que sortien d'una esquerdada, un individu que era precisament el que donava motiu de quotidianes recerques pels voltants del lloc on desaparegué.

Va caure en una esquerdada de 18 metres de profunditat. Ha sofert molt; més moralment que materialment, puix que encara que tenia un peu del tot glaçat, el més tètric fou sentir les caravanes de socors que no el sentien malgrat els seus crits d'auxili. Aquest presoner de la muntanya s'ha alimentat durant els dies que ha estat familiaritzant-se amb el glaç, a base de raïms i de xocolata. No deixa d'ésser una dada curiosa que es pot tenir en compte.

RÈCORD FEMENÍ D'ALTITUD A MUNTANYA.—La muller del professor Dyhrenfurt, cap de l'expedició internacional al massís del Karakorum, juntament amb altres membres que la componen ha aconseguit assolir el cim occidental del pic anomenat «La Reina Casada», situat en el massís de Karakorum i d'una altitud de 7.500 metres.

HOMENATGES AL COMTE RUSSELL I A HENRY BERARDI.—El passat dia 19 tingué lloc un doble homenatge per a perpetuar el record de dos grans amants dels Pireneus francesos.

Sota el patronatge de la Federació Franco-Espanyola de Societats Pireneïstes i amb nombrosa col·labo-

ració tingueren lloc un parell d'actes en un mateix dia.

Al matí, davant el Chateau-Fort de Lourdes, on hi ha instal·lat el Museu Pirenenc, es descobrí el monument al comte Henry Russell, per escaure's enguany el centenari de la seva naixença. El monument inaugurat és una reproducció reduïda del que hom pot admirar a l'entrada de Gavarnie.

Un cop acabat aquest acte la comitiva es traslladà a Gavarnie, on fou descobert un medalló d'Henry Berardi, l'erudit historiador dels Pireneus, traspasat fa ben pocs anys.

El CENTRE, que havia contribuït oportunament a les subscripcions obertes per a dur a terme aquests homenatges, fou representat pel seu benemèrit delegat senyor comte de Saint-Saud.

LA LLEI DE DEFENSA DEL PATRIMONI ARTÍSTIC DE CATALUNYA.—En el «Butlletí de la Generalitat de Catalunya» del dia 5 de juliol darrer, es publica dita llei del dia 3 del mateix mes.

La manca d'espai no ens permet inserir íntegrament el text de l'esmentada llei, la qual, per ésser d'una excepcional importància, mereix que sigui coneguda. Des de la seva publicació, «tots els béns, mobles i immobles d'interès artístic, històric, científic i arqueològic existents a Catalunya, estan subjectes als preceptes de l'esmentada llei. S'entenen inclosos també entre els béns mobles els documents i els llibres, i entre els immobles els jaciments arqueològics, paratges, parcs, jardins i conjunts urbans d'interès anàleg».

Segons l'article 8, en establir que, «podran instar la invocació de l'expedient per a la inscripció al Registre de tota mena de béns compresos en l'article 1, (esmentat en el paràgraf precedent), en qualsevol lloc de Catalunya on es trobin», entre les entitats que tenen aquesta facultat figura el CENTRE.